

Broedvogelverspreiding van Scholeksters in de Onner- en Oostpolder

Jeroen Nienhuis & Kees van Scharenburg

Het gaat niet goed met de Scholekster *Haematopus ostralegus* in Nederland. Het aantal overwinterende vogels in de Waddenzee is de afgelopen jaren sterk afgenomen als gevolg van de schelpdiervisserij (Ens et al. 2003). Een groot deel van de Nederlandse broedvogels brengt de winter door op de Wadden. Het kan haast niet anders dan dat de afgenomen winterpopulatie zijn weerslag heeft op de aantallen broedvogels. In Groningen is het aantal Scholeksters sinds 1987, zowel op gras- als bouwland, met 30-40% afgenomen (van Scharenburg & van 't Hoff 2003). De ontwikkelingen in de Waddenzee zullen niet de enige oorzaak zijn van de aantalsafname. Naast oorzaken in het overwinteringsgebied spelen ook oorzaken in het broedgebied een rol, waarbij onder andere te wijzen valt op verminderde reproductie ten gevolge van een intensievere agrarische bedrijfsvoering (Hulscher & Verhulst 2003).

Veel binnenlandse Scholeksters broeden in graslandgebieden. Deze gebieden kunnen worden onderverdeeld in een drietal typen: intensief agrarisch gebruikt land, beheersgebied en reservaten. Het grootste deel van het land bestaat uit intensief agrarisch gebied. De aantallen weidevogels in dit gebied gaan sterk achteruit (Hulscher & Verhulst 2003, Teunissen 2004). Op percelen met beheersovereenkomsten passen de boeren het beheer aan het vóórkomen van weidevogels aan. Recent onderzoek heeft laten zien dat dit aangepaste beheer geen effect heeft op het aantal Scholeksters (Willems et al. 2004) maar hoe zit het in de reservaatgebieden? In de Onner- en Oostpolder, een weidegebied van ongeveer 16 vierkante kilometer tussen Groningen en het Zuidlaardermeer, is gekeken naar de aantallen en verspreiding van Scholeksters. In dit poldercomplex is de oppervlakte reservaatgebied sterk toegenomen. Heeft het gevolgde beheer gevolgen gehad voor de aantallen en verspreiding van de Scholekster?

Methode

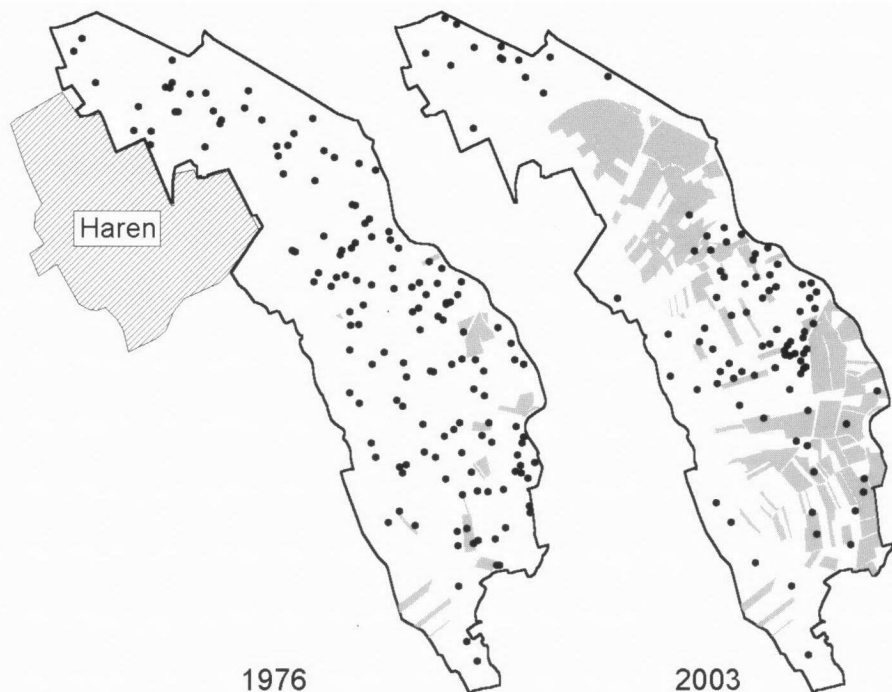
In 1976 is de broedvogelverspreiding van Scholeksters in kaart gebracht door E.

Boekema. Destijds was slechts een klein deel van het gehele onderzoeksgebied in beheer als reservaat (3% tegen 33% nu). Deze historische

verspreiding geeft een goed beeld van de plekken die in vroeger tijden geschikt waren voor Scholeksters. In 2003 is wederom de broedvogelverspreiding in kaart gebracht. Deze kaarten zijn met elkaar vergeleken om eventuele areaalveranderingen op te kunnen sporen. Vanaf 1987 wordt het wel en wee van de Groninger weidevogelstand gevolgd middels

dichtheid vergelijkbaar met die in 1976. Het gebied ten oosten van Haren is geheel verlaten. In het zuidelijk deel van het onderzoeksgebied is het aantal vogels sterk teruggelopen. Deze opengevallen plekken overlappen grotendeels met de ligging van de reservaatsspercelen.

het Provinciaal Weidevogelmeetnet (van Scharenburg & van 't Hoff 2003). Sinds de start zijn in de Onner- en Oostpolder vijftien cirkelvormige plots van 28,3 hectare jaarlijks geteld. Alleen in 2001 zijn in verband met MKZ geen gegevens verzameld. De meetpunten in het onderzoeksgebied zijn gebruikt om verbanden te kunnen leggen tussen het aantal Scholeksters en enkele omgevingsvariabelen.

Resultaten

Scholeksters konden in 1976 bijna overal in het gebied worden waargenomen (figuur 1). Alleen op de flank van de Hondsrug, aan de westrand van het gebied, zijn ze niet gezien. In 2003 was het verspreidingsbeeld veel meer geclusterd. In de noordpunt van het gebied en het centrale deel van de Onnerpolder was de

Figuur 1. Verspreiding van scholeksterterritoria in de Onner- en Oostpolder in 1976 en 2003. De grijze vlakken geven de reservaatsspercelen aan.

In 1976 werden in totaal 146 paar vastgesteld, een kwart eeuw later waren het er 94. Een vergelijking van de kaartbeelden uit 1976 en 2003 laat zien dat er een sterke afname heeft plaatsgevonden in de huidige reservaatsspercelen (figuur 1). De aantalsafname in het deel van de polder dat nooit reservaat is geweest bedroeg 6 procent. In het deel van het onderzoeksgebied dat na 1976 reservaat is geworden was de afname met 79 procent veel sterker (tabel 1). Deze percentages geven duidelijk aan dat de aantalsafname vooral heeft plaatsgevonden op de reservaatsspercelen, maar ze kunnen niet worden gebruikt om de sterkte

Juveniel, 21 juli 2004, Eemshaven-Oost, Groningen

foto: Dušan Brinkhuizen

van de populatieafname te kwantificeren. Het gaat immers om slechts twee inventarisaties die 27 jaar uit elkaar liggen. Op basis van de gegevens van het provinciale meetnet wordt de afname sinds 1987 op 42 procent geschat. Het verschil in aantalsontwikkeling tussen agrarische en reservaatgebieden is ook waargenomen in het weidevogelmeetnet. In plots met hoofdzakelijk agrarisch beheer heeft tussen de beginjaren van het meetnet en de huidige situatie een afname van 27 procent plaatsgevonden. In plots waarin tegenwoordig hoofdzakelijk reservaatbeheer wordt toegepast was de afname twee keer zo hoog (54%). De gegevens uit het weidevogelmeetnet kunnen ook enig inzicht verschaffen in waarom er zo weinig vogels in reservaten zitten. De verschillen tussen de meetpunten onderling en tussen de afzonderlijke jaren kunnen worden gebruikt om na te gaan welke factoren van invloed zijn geweest op de waargenomen verschillen. Het bleek (in volgorde van belangrijkheid) dat:

- hoe groter het beweidde oppervlak, hoe meer Scholeksters werden aangetroffen,
- hoe groter de oppervlakte hooiland en ruigte, hoe minder Scholeksters er zaten en
- hoe lager de slootwaterstand, hoe minder

Scholeksters aanwezig waren.

Deze gegevens verklaren een groot deel van de variatie in de telgegevens ($r^2=0.38$). De slootwaterstand is sinds 1987 niet significant veranderd. De waterstand verklaart dan ook vooral de aantalsverschillen tussen plots en minder de verschillen tussen jaren. Dit is anders voor het beweidde oppervlak en het percentage hooiland. De laatste twee factoren hebben beide te maken met het verschil tussen reservaatbeheer en agrarische bedrijfsvoering. Omdat in de loop der jaren de oppervlakte reservaten is toegenomen zit indirect de afname vanaf 1987 opgesloten in deze twee factoren. Gezamenlijk verklaren ze dan ook de gehele negatieve aantalsontwikkeling.

Tabel 1. Aantalsverandering op agrarische en reservaatpercelen in de Onner- en Oostpolder.

	1976	2003	afname
agrarisch sinds 1976	84	79	6%
reservaat na 1976	56	12	79%

Discussie

Naast problemen voor overwinterende Scholeksters in de Waddenzee door schelp-

diervisserij en een geringere reproductie in het agrarische gebied lijkt in ieder geval in het Zuidlaardermeergebied de toename van het reservatsbeheer een rol te spelen bij de aantalsafname en de veranderde verspreiding van de soort. Dat is op zich niet zo verwonderlijk omdat de Scholekster bekendstaat als een soort van niet al te extensief beheerde, kort-grazige graslanden en akkers met een kale bodem of open gewassen (Beintema et al. 1995). Maatregelen als het aankopen van reservatsgronden zijn dan ook niet direct voor de Scholekster bedoeld, maar voor soorten als Watersnip *Gallinago gallinago*, Tureluur *Tringa totanus* en Grutto *Limosa limosa*. Interessant is wel om te bekijken waarom het reservatsbeheer van invloed is op het voorkomen van de Scholekster.

Literatuur

Beintema A., Moedt O. & Ellinger D. 1995. *Ecologische atlas van de Nederlandse weidevogels*. Schuyt & Co., Haarlem.

Ens B, Berrevoets C, Bruizeel L, Bult T. Haanstra

L, Hulscher J, Koks B, van de Pol M, Rappold K, Teunissen W & Verhulst S. 2003. 'Synthese: wat veroorzaakt de huidige achteruitgang van Scholeksters in Nederland?' *Limosa* 76: 34-38.

Hulscher J.B. & Verhulst S. 2003. 'Opkomst en neergang van de Scholekster *Haematopus ostralegus* in Friesland in 1966-2000.' *Limosa* 76: 11-22.

van Scharenburg K. & van 't Hoff J. 2003. 'Broedvogels van het open cultuurland in de provincie Groningen: trend van 1987 tot 2003.' *De Grauwe Gors* 31: 136-145.

Teunissen W. 2004. 'Weidevogels: wat moeten we er mee?' *SOVON-Nieuws* 17 (2): 11-13.

Willems F, Breeuwer A., Foppen R., Teunissen W., Schekkerman H., Goedhart P., Kleijn D. & Berendse F. 2004. 'Evaluatie Agrarisch Natuurbeheer: effecten op weidevogeldichtheden.' *SOVON-onderzoeksrapport 2004/02*. SOVON, Beek-Ubbergen.